

Basteicafé 15 januari 2026

Hoe inheems is *inheems*?

Afb: Wormkruidbij, *Colletes daviesanus*, Jochem Kühnen

Het natuurlijke leven in Nijmegen en vooral in haar omgeving kent een grote diversiteit in soorten. Dat gaat voor een deel vanzelf, zeker vanuit het verleden bezien, maar in de huidige tijd leidt ook een groot deel zorg en beheer tot een mooie biodiversiteit. Van Boerenwormkruid tot Kale Jonker: hoe inheems zijn ze? Wat is de betekenis van toegepaste historische ecologie? Jochem Kühnen en Yvonne van Amerongen zullen ons vanavond informeren.

Geduld hebben leidt tot inzicht.

Jochem Kühnen, entomoloog en natuurvriendelijk tuinier, kuhnenjm@hotmail.com

In 2007 kochten Jochem en zijn vrouw een huis in Beek-Ubbergen. Al snel hingen de eerste nestkasten onder de dakgoot en tekeningen van een gewenste tuinsituatie lieten ook niet lang op zich wachten. Planten van de vorige bewoner; coniferen, hortensia en ranonkelstruik moesten al snel het veld ruimen, maar er was nog beperkt ruimte om de gewenste situatie te realiseren. Er stond een garage in de achtertuin en het duurde 10 jaar voor die ruimte maakte voor de grote gedaanteverandering van de tuin.

Tuinieren voor wilde bijen. De oude tuinplanten maakten meer en meer ruimte voor planten die waarde hadden voor insecten. Vooral wilde bijen waren de doelgroep bij de plantkeuze, maar ook wilde planten die gewoon mooi waren, kregen een plek. Grote kattenstaart, Eenstijlige meidoorn, Hondсроos en Ruig klokje bijvoorbeeld. Ook hing er al vanaf het eerste voorjaar een zelfgemaakt bijenhotel aan de muur van de garage. Van de gesloopte garage bleef één muur staan waar een heuse insectenwand is verschenen; kratten met bamboe en rietstengels, houtblokken met boorgangen en kratten vol leem. In de verschillende voorzieningen gingen verschillende soorten bijen en wespen nestelen. Echte specialisten onder de wilde bijen meldten zich: de

Kattenstaartdikpoot die stuifmeel voor haar nageslacht alleen bij Grote kattenstaart verzamelt en de Heggenrankbij die alleen Heggenrank bezoekt.

Afb: *Macrolabis achillaea*, Jochem Kühnen

Tuinsoortenlijst. Vanaf ongeveer 2015 is Jochem zich serieus gaan verdiepen in de soortenrijkdom van de tuin. Het bleken niet alleen verschillende soorten bijen te zijn die een innige relatie met een enkele plantensoort, geslacht of familie hebben. Hoe langer en beter er werd gezocht, des te meer bleek de waarde van tuinieren met wilde, inheemse planten. Inmiddels gaat Jochem regelmatig met een hoofdlampje, zuigbuisje en camera met macrolens naar buiten en vindt nog steeds bijzondere relaties. Tuinieren met wilde planten helpt zo veel soorten vooruit te komen!

Hoe lang zijn inheemse planten al inheems en wat kunnen we ervan leren?

Yvonne van Amerongen, bioloog-archeobotanisch specialist, y.f.van.amerongen@gmail.com

Bij archeologische opgravingen worden vaak sporen van bewoning aangetroffen. Uit deze sporen worden grondmonsters verzameld waar onderzoek naar kan worden gedaan met verschillende disciplines. Zo wordt gekeken naar hoe mensen vroeger leefden. Een van deze disciplines is de archeobotanie: zoals de naam al suggereert, botanisch onderzoek in archeologische setting. Op basis van dit onderzoek wordt kennis verkregen over welke planten er in verschillende periodes in de geschiedenis voorkwamen, zowel in natuurlijke als culturele context. De reconstructies van landschap (*historische ecologie*), landschapsgebruik, voedselproductie en -consumptie zijn belangrijke thema's die bij archeobotanisch onderzoek worden behandeld. Binnen de archeobotanie zijn er drie hoofdrichtingen (zaden, stuifmeel en hout) op basis waarvan plantensoorten- en families kunnen worden vastgesteld.

Afb: Romeinse fruitresten (pruim, druif en vijg) uit Nijmegen, Yvonne van Amerongen.

Daarnaast kan vaak de ouderdom worden bepaald door middel van jaarringenonderzoek en/of koolstofdatering. Door de gevonden plantensoorten en bijbehorende ouderdom steeds te administreren is door de jaren heen een landelijke archeobotanische database van inheemse plantensoorten ontstaan. De plantensoorten uit Jochem Kühnen's tuin zijn hiermee ook op ouderdom ingedeeld om te zien hoe lang ze al in Nederland voorkomen.

Leren van het verleden voor nu.

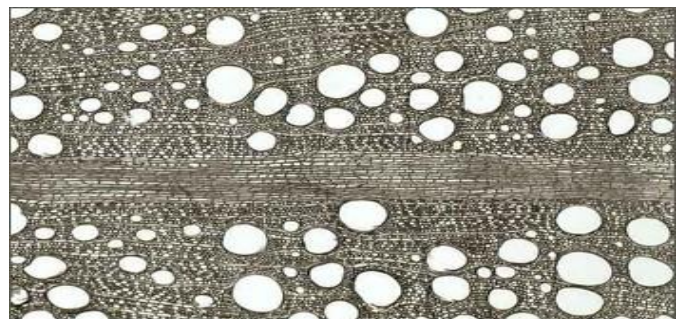
De database vormt een basis voor bijvoorbeeld de vergelijking van onderzoekslocaties, tijdsperiodes, veranderingen in gebruik en het vaststellen van zeldzaamheid en het eerste voorkomen van een soort. Tot nu toe werd dit alleen toegepast binnen de archeologie. Nieuw is de richting toegepaste historische ecologie, waarbij de kennis die we

hebben over het verleden kan worden gebruikt om de natuur nu en later een handje te helpen.

Afb Overgroeide ruïne van het Genneperhuis, Stijn Timmermans.

Binnen deze richting wordt gekeken hoe we door middel van écht inheemse beplanting (de database laat immers zien wanneer iets voor het eerst in Nederland verscheen) een bijdrage kunnen leveren aan het versterken van de biodiversiteit. Daarnaast kan kennis over het vroegere gebruik van planten voor voedsel en andere toepassingen vertaald worden naar een bovengrondse visualisatie van archeologisch erfgoed.

Afb: Microscopisch beeld van het hout van zomereik, woodanatomy.ch

Door middel van tijd-specifieke beplanting in de vorm van prehistorische voedselbossen of de groeninrichting van een woonwijk ontstaan hierdoor veel nieuwe mogelijkheden voor recreatie, educatie en beleving van onze cultuurhistorie.

Groenmakers

Nicole Corstanje, Programmaker Groenmakers
groenmakers@debastei.nl

Nicole stelt het nieuwe initiatief Groenmakers voor en geeft een korte toelichting waarvoor bewoners bij hen terecht kunnen.

www.groenmakersnijmegen.nl

In het volgende Basteicafé op donderdag 12 februari 2026 komen verschillende experts aan het woord over de thema's van de tentoonstelling De Grote Reis van Klein Plastic, onder andere met Joline de Weerdt, regiodirecteur Oost-Nederland IVN en Bas van Lingen, projectleider presentaties Museum De Bastei.